

PROJEKAT PUBLIC ART AND PUBLIC SPACE

*Doc Zoran Đukanović,
Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu
Doc mr. Jelena Živković,
Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu
Doc mr. Ksenija Lalović,
Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu
mr Stevan Vuković
Studentski kulturni centar u Beogradu*

Rezime

Predmet projekta Public Art & Public Space su javni gradski prostori odnosno redefinisane odnose prema načinu njihovog oblikovanja i korišćenja. U tom cilju ovaj projekat propagira interdisciplinarno delovanje što šireg dijapazona aktera referentnih za ovu oblast, posebno u pogledu ostvarivanja što tešnje saradnje između umetnika, inženjera i lokalne zajednice..

Pored afirmacije interdisciplinarnosti različitih oblasti koje se bave promišljanjem gradskog prostora, ovaj projekat ima još jedan vrlo značajan cilj - edukaciju novih generacija dizajnera gradskog prostora...

Ključne reči: javni prostori, javna umetnost, edukacija

1. PUBLIC ART U SRBIJI? ... KONTEKST DELOVANJA

Public art u javnim prostorima Beograda

Poslednjih 50 godina javna ulaganja su vršena samo za realizaciju minimuma funkcionalnog opremanja javnih prostora ili u cilju proslave istorijskih ličnosti i događaja. Zbog toga se i Public art (PA) u javnim prostorima Beograda realizuje retko i u ograničenim pojavnim oblicima koji su tradicionalnog likovnog izraza: reč je pre svega o spomenicima i pojedinačnim skulpturama, muralima i pojedinim primerima grafitu koji poseduju umetničke vrednosti. Samo pojedine pešačke ulice su oblikovane tako da poseduju i estetske kvalitete a javljaju se i pojedinačni pokušaji umetničkog oblikovanja (fontane, skulpture u otvorenom prostoru, umetnički performansi i sl...).

Održavanje ovih objekata je još veći problem. Ono što nije pred očima širokog građanstva prepušteno je propadanju. Dodatno, svest i obrazovanost ljudi u oblasti PA je na izuzetno niskom nivou. Ne postoje institucije u kojima se realizuje program PA ni na nacionalnom niti na lokalnom nivou.

Međutim, postoji veliki broj lepih javnih i polujavnih prostora u Beogradu koji čekaju da njihova lepota bude ponovo otkrivena. Postoje neki obični javni prostori koji bi se mogli unaprediti i atraktivnije urediti i koristiti. Postoje istorijske i prirodne vrednosti javnih prostora koje se mogu uvećati i bolje istaći. Postoji veliki potencijal za PA u Beogradu i Srbiji. Ali ljudi moraju da prepoznaju njen značaj za kvalitet življenja u gradu. *Građani moraju da učestvuju u stvaranju prostora koji su njima namenjeni.*

Participacija građana u procesu planiranja

Participacija građana u procesu urbanističkog planiranja u Srbiji je uglavnom na vrlo niskom nivou. Tradicionalni oblici uključivanja građana u proces planiranja su javne prezentacije strateških dokumenata i planova u završnoj fazi realizacije. Odgovor javnosti na njih je redak i sporadičan.

Deo procesa demokratizacije našeg društva odnosi se i na intenzivnije animiranje i uključivanje javnosti u proces planiranja i proizvodnje prostora. Građane treba animirati da se uključuju ne samo kad je reč o strateškim planovima koji imaju niži nivo verovatnoće za realizaciju. Treba sprovesti skromne, inkrementalne strategije u ovom cilju: ljudi treba da što pre vide rezultate svog učešća kako bi što pre stekli svest i sigurnost da je njihova participacija imala smisla. *Mali ali vidljivi projekti PA kojima se unapređuju javni prostori su dobra šansa za to.*

U zemljama sa dugom tradicijom u oblasti PA realizuju se PA programi, najčešće od strane gradske uprave. Participacija građana je ključni element svakog PA programa. Sa ciljem da se stimuliše i razvija svest građana o značaju PA - programi iniciraju, samostalno ili u saradnji sa drugim institucijama, događaje i aktivnosti sa ciljem da se ostvari bolje razumevanje PA.

Ove aktivnosti imaju za cilj da :

- *pospešuju zainteresovanost i edukuju javnost o ovoj oblasti (konferencije, simpozijume, radionice,*

- prezentacije umetnika, ture obilazaka realizovanih projekata PA.)
- *informišu* (distribucija promotivnog materijala, informacije o PA programu i mogućnostima uključenja umetnika i javnosti (npr. kroz web sajt.)
 - obezbede direktno *učesće zainteresovanih građana* u procesu planiranja, dizajna, instalacije i održavanja PA projekata. (zajednički programi i projekti u kojima saraduju grupe umetnika, društvene organizacije i institucija obrazovanja...)
 - obezbede direktno *uključenje predstavnika lokalne društvene zajednice* u proces evaluacije predloga koji se odnose na njihovu zajednicu. Predstavnici društvenih zajednica se uključuju u selekcionu žiri ili savetodavni komitet kako bi se obezbedio input lokalne zajednice u vezi svakog PA projekta.
 - omoguđe *uključnje lokalnih organizacija i institucija* koje su posebno zainteresovane za PA projekte kao što su npr. edukativne ustanove, umetničke asocijacije i organizacije i ne profitne organizacije.

Na žalost, ništa od toga ne postoji u Srbiji 2004.

Reforma nastave visokoškolskog obrazovanja

Jedna od osnovnih nacionalnih strategija razvoja se odnosi na reformu visokoškolskog obrazovanja u skladu sa principima Bolonjske deklaracije koji podrazumevaju: dvostepeno obrazovanje, omogućavanje mobilnosti i razmene studenata, evropsku saradnju i standardizaciju kvaliteta, ali i inter-institucionalnu kooperaciju kao i integralne programe studiranja, obuke i istraživanja.

U tom smislu može se očekivati da će i kod nas stroga podela unutar Univerziteta polako slabiti i da će se sve više pojavljivati različiti interdisciplinarni programi. *Budući da je po svojoj definiciji i prirodi interdisciplinarna - PA je svakako jedna od oblasti koja se može istraživati u međufakultetskoj interdisciplinarnoj saradnji*

Društveni, ekonomski i politički kontekst kao osnov za delovanje

Nesigurnost je jedino što je sigurno u svakidašnjici Srbije. Zahvaljujući nestabilnoj političkoj situaciji i siromašnoj nacionalnoj ekonomiji kao i brojnim problemima tranzicije nije realno očekivati veća ulaganja u PA u doglednoj budućnosti.

Iako su pojedini privremeni projekti podržani i realizovani prethodnih godina, na trajne projekte ćemo verovatno još dugo čekati. U međuvremenu se određene stvari mogu činiti kako bi se građani i institucije bolje upoznali sa oblasti koja u velikoj meri može da unapredi kvalitet njihovog života. Sa tim ciljem je i formiran projekat "Public art and Public" space (PAPS) u nameri da pripremi osnovu za jaču integraciju umetnosti u oblikovanje javnih prostora grada - radom na korišćenju ljudskih potencijala i znanja u kontekstu obrazovnih, društvenih i ekonomskih reformi u Srbiji. U skladu stim, njegov zadatak je da *istraži potencijale za integraciju umetnosti u javne prostore Beograda i Srbije ali i da edukuje studente, profesionalce, institucije i širu javnost u oblasti PA.*

2. POVOD, INICIJACIJA I INSTITUCIONALIZACIJA PROJEKTA "PUBLIC ART & PUBLIC SPACE"

Savremena dizajnerska praksa širom sveta doživljava fragmentaciju od strane različitih profesija koje se bore za posao. Međutim, u novije vreme ponovo se razvijaju pristupi koji u dizajnu gradskih prostora (posebno javnih) teže što tešnjem i što širem povezivanju različitih razmera (grad, reon, kvart, blok, ulica, parcela, objekat) i različitih disciplina (umetnici, arhitekta, urbani planeri, dizajneri, pejzažne arhitekta, inženjeri...). To su interdisciplinarni pristupi koji podrazumevaju sveobuhvatnu, kompleksnu i ravnopravnu saradnju različitih struka koje tako, u zajedničkom delovanju, doprinose kvalitetu građenog okruženja.

Na tragu ovih trendova i u želji da se primenom tih pozitivnih iskustava iz referentne svetske prakse unapredi i kvalitet prostora i življenja u našem gradu, krajem oktobra 2002. godine u Beogradu održana je veoma uspešna radionica "*Iskustva multidisciplinarnog delovanja u umetničkom oblikovanju javnih gradskih prostora*" u organizaciji Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Programa Percent for Art iz Njujorka (City of New York; Department of cultural affairs)¹. Radionica je realizovana kroz: a) set predavanja o iskustvu realizacije PA u USA i b) demonstracionu radionicu multidisciplinarnog delovanja umetnika (J.Pinto), urbanih dizajnera (T.Bressi) i predstavnika institucija (CH. Cohen). Kao jedan od najvažnijih rezultata radionice iskristalisao se i projekat "Public Art & Public Space" (PAPS).

Prepoznajući značaj i potrebu za edukovanjem u oblasti PA kao i neophodnost razvoja oblika interdisciplinarnog delovanja i rada sa lokalnom zajednicom za edukaciju budućih eksperata - Arhitektonski fakultet je u proleće 2003. PAPS definisao kao svoj oficijelni projekat. Nosilac projekta je tako postao Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu ali su ravnopravni učesnici u njemu - Percent for Art program, City of New York Department of cultural affairs, Univerzitet umetnosti i Šumarski fakultet - odsek za pejzažnu arhitekturu...

Predmet

Predmet rada projekta PAPS predstavljaju javni gradski prostori i redefinisavanje odnosa prema načinu njihovog oblikovanja i korišćenja. U tom cilju ovaj projekat propagira interdisciplinarno delovanje što šireg dijapazona različitih aktera referentnih za ovu oblast delovanja, posebno u pogledu ostvarivanja što tešnje saradnje između umetnika, inženjera i lokalne zajednice.

Međunarodni karakter ovog projekta se ostvaruje realizacijom posebnih projekata koji se vezuju za pojedine ključne teme u razvoju i unapređenju kvaliteta življenja u

¹ Radionica je pokrenuta na inicijativu doc. arh. Zorana Đukanovića sa Arhitektonskog fakulteta u Beogradu, Charlotte Cohen, direktora programa Percent for art - New York, i arh. Srdana Jovanovića Vajsa, Normal group - New York - Beograd, nekadašnji student Arhitektonskog fakulteta u Beogradu. Pored pomenutih inicijatora, učesnici radionice bili su i Todd Bressi (urbani dizajner i profesor sa Pensilvania University, USA), Jody Pinto (umetnica i profesor sa Harvard university, USA), kao i profesori i saradnici Arhitektonskog fakulteta u Beogradu, teoretičari umetnosti i umetnici iz Beograda.

Beogradu i drugim gradovima Srbije uz učestvovanje relevantnih eksperata iz zemlje i inostranstva i studenata Beogradskih univerziteta.

Ciljevi, zadaci i benefiti

Generalni cilj ovog projekta je uspostavljanje novih rutina u procese oblikovanja javnih gradskih prostora u nas kroz interdisciplinarni pristup saradnje umetnosti i urbanog dizajna, koristeći nove metode koje se u svetu uspešno primenjuju u ovoj oblasti.

Pored afirmacije interdisciplinarnosti različitih oblasti koje se bave promišljanjem gradskog prostora, ovaj projekat ima još jedan vrlo značajan cilj - edukaciju novih generacija dizajnera gradskog prostora koji će multidisciplinarni pristup radu prihvatiti i upražnjavati u svom budućem profesionalnom delovanju. U tom cilju ovaj projekat je izvanredna osnova za saradnju različitih fakulteta: Arhitektonskog fakulteta, Fakulteta likovne umetnosti, Fakulteta primenjenih umetnosti, Šumarskog fakulteta, Fakulteta dramskih umetnosti...

Konačno, budući da Public art ima skromnu tradiciju u Srbiji, postoji potreba da se kod građana razvija svest njenom o značaju za kvalitet okruženja kao i da se intenzivira njihovo učešće (kroz lokalne inicijative i institucije) u ukupnom procesu oblikovanja javnih gradskih prostora.

Zadaci PAPS-a ali i benefiti koje realizacija ovih zadataka donosi su brojni:

- integracija umetnosti u proces planiranja i oblikovanja javnih gradskih prostora u svrhu uspostavljanja jednog novog okvira za evaluaciju i unapređenje kvaliteta javnih prostora Beograda,
- aktiviranje i uključivanje lokalne zajednice, različitih institucija i upravljačkih gradskih struktura u procese dizajna i uređenja javnih prostora koje su u njihovoj ingerenciji i koje svakodnevno koriste, a u cilju postizanja rešenja koja odgovaraju njihovim stvarnim potrebama,
- identifikacija i evaluacija javnih prostora za različite oblike umetničkog oblikovanja i formiranje inicijalne baze podataka kao osnovnog imputa za dalje delovanje,
- aktivacija prostora koji imaju značajne potencijale za razvoj kulture, istorije i reprezentativnije slike grada, tj, realnu proveru mogućnosti remodelacije izabranih poligona u datu svrhu,
- edukacija - formiranje edukativnih alata za obrazovanje budućih poslenika u oblasti dizajna javnih gradskih prostora.
- ostvarenje međufakultetske saradnje čime se afirmiše multidisciplinarno obrazovanje studenata u skladu sa realizacijom reforme nastave u kontekstu Bolonjske deklaracije.

Metodologija

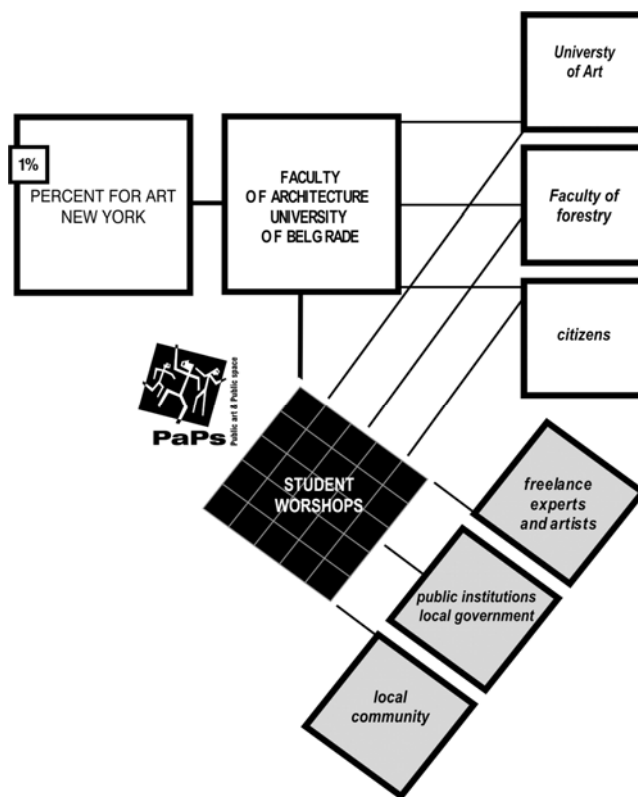
Proces interdisciplinarnog dizajna javnih gradskih prostora poštuje dizajnerska znanja i veštine svih komplementarnih profesija koje saraduju u cilju inicijacije i realizacije projekata od značaja za grad. Hijerarhija disciplina nestaje. Ovaj metod rada je istovremeno star i nov: on se razvija na

tragu Beaux-art tradicije u USA WPA metoda dizajna javnih prostora.

Tradicija koja u ovoj oblasti postoji u uređivanju gradova u USA poslužila je kao inicijalna osnova za PAPS. U USA, Public art se često koristi sa svrhom pojačavanja efekta urbanog dizajna sa ciljem da se umetničkim odgovorom na karakteristike lokacije omogući njeno sagledavanje i doživljaj na novi način. Umetnici saraduju na projektima infrastrukture javnih objekata sa arhitektima, pejzažnim arhitektima, urbanim dizajnerima i inženjerima u realizaciji njihovih projekata. Takođe, u USA je razvijena tradicija učešća lokalne zajednice u projektima od javnog značaja. U radu na projektima - profesionalci istražuju kako korisnici koriste ili doživljavaju prostor (lokaciju) i šta bi želeli da na njoj vide. Ova komunikacija informiše dizajnersku viziju i pomaže im u dizajnu novog mesta ili redizajnu starog, bez uništavanja tradicije ili istorije sa kojom je mesto povezano.

Organizacija

Nosilac realizacije PAPS-a je Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu. Realizacija projekta se sprovodi u koordinaciji sa, programom Percent for Art (City of New York; Department of cultural affairs) a uz participaciju drugih referentnih institucija i nezavisnih eksperata: Fakulteti Univerziteta umetnosti u Beogradu, Šumarski fakultet, oficijelne institucije Grada Beograda i beogradskih opština, resorne Republičke institucije, priznati likovni, dramski i drugi umetnici, arhitekti, pejzažni arhitekti, građanstvo...

Na slici je prikazana osnovna organizaciona shema PAPS-a. Iako su akademske i kulturne institucije napravile inicijalne korake, ideja je da se ova shema preokrene. Cilj je da lokalna zajednica inicira projekte umetničkog oblikovanja javnih prostora i radi na njima kroz lokalne

institucije. Na taj način, profesionalci više ne bi bili oni koji samo izlažu svoje vizije već bi u uslovno postali javni servis kako bi realizacija umetničkog oblikovanja javnih prostora u konkretnoj sredini bila prihvaćena i cenjena.

Aktivnosti

Aktivnosti PAPSa obuhvataju široko polje delovanja u cilju:

- a) *afirmacije* koncepta PA,
- b) *edukacije* studenata, eksperata, institucija i javnosti u oblasti PA u pravcu interdisciplinarnog delovanja i integracije javnosti u proces planiranja i uređivanja javnih gradskih prostora,
- c) *realizacije* projekata PA.

Ove aktivnosti se realizuju se kao:

- planiranje, projektovanje i realizacija projekata PA kroz multidisciplinarnе studentske radionice i akcije koje uključuju delovanje eksperata i javnosti u svim fazama rada
- prezentacije u javnosti svih faza rada na PA projektima
- predavanja o umetnosti u javnom prostoru, dizajnu javnih gradskih prostora, participaciji građana u procesu uređivanja javnih prostora
- podrška akcijama i prezentacijama kojima se popularizuje PA

3. REZULTATI

Dosadašnji rezultati

U programima projekta Public Art & Public Space do sada je participiralo preko 300 studentata sa Beogradskih Univerziteta; a u svojstvu mentora, tutora i predavača preko 20 najreferentnijih eksperata iz inostranstva (USA, Australija, Engleska, Austrija, Holandija, Švajcarska, Slovenija...) i preko 50 domaćih eksperata (pretežno sa beogradskih Univerziteta). Ono što je najvažnije, te programe su pomogle najreferentnije institucije iz zemlje i inostranstva (njihov spisak se može videti u sledećem poglavlju) a u njima je na različite načine učestvovalo nekoliko hiljada građana pretežno iz Beograda, ali i građana Pančeva, Firenze... Javne performanse, izložbe i prezentacije koji su realizovani u okviru ovog projekta do sada je posmatralo preko 100000 posetilaca, a sa njih je izvaštavalo više od 150 akreditovanih novinara iz zemlje i sveta.

Zahvaljujući kreativnosti i radu svih njih zajedno do sada je realizovano:

Godišnje kampanje	3
Međunarodne radionice	8
Domaće radionice	24
Izložbe	25
Predavanja	52
Javne prezentacije.....	21
Učešća na kongresima	8
Konkursi	5
Publikacije (u pripremi).....	2
Nagrade.....	4

Najvažniji rezultati ovog projekta mogu se videti na web stranici www.publicart-publicspace.org

Podrška

Projekat „Public Art & Public Space” radi uz pomoć i u saradnji sa:

- Ministarstvo kulture i medija R.S.
- Ministarstvo turizma, trgovine i usluga R.S.
- Grad Beograd – kabinet gradonačelnika
- Grad Beograd – I.O. Grada Beograda
- Grad Beograd – S.O. Stari Grad
- Grad Beograd – S.O. Savski Venac
- Grad Beograd – S.O. Čukarica
- City of New York – Department of Cultural Affairs - “Percent for Art” program
- UN Habitat
- ICPDR - International Commission for the Protection of the Danube River - UN
- ISF"DRC" International Scientific Forum "Danube River of Cooperation"
- Univerzitet umetnosti u Beogradu
- Šumarski fakultet Univerziteta u Beogradu
- Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu
- S.O. Pančevo – kabinet gradonačelnika
- S.O. Pančevo – kabinet gradskog arhitekta
- Sekretarijat za urbanizam Grada Beograda
- Turistička organizacija Beograda
- Urbanistički zavod Beograda
- Direkcija za energetiku Grada Beograda
- Gradsko saobraćajno preduzeće Beograd
- Muzej primenjene umetnosti – Beograd
- Jugoslovensko rečno bordarstvo
- J.P. Ada Ciganlija
- Dom omladine Pančevo
- J.P. Direkcija za izgradnju i uređenje Pančeva
- Centar za kulturu Pančevo
- JKP Gradsko zelenilo Pančevo
- Splin teatar Pančevo
- Coca Cola
- Mobtel
- Alma Quatro
- Communis
- McCann Ericson
- Brojne medijske kuće
- ...
- Još preko pedeset javnih preduzeća, privatnih i društvenih preduzeća i institucija
- Nebrojeno mnogo dobrih ljudi

Svima njima Projekat Public Art & Public Space duguje neizmernu zahvalnost, jer bez njihovog učešća čitav ovaj posao ne bi imao smisla.

PUBLIC ART AND PUBLIC SPACE PROJECT

*Doc Zoran Đukanović,
Faculty of Architecture, Universtiy of Belgrade
Doc mr. Jelena Živković,
Faculty of Architecture, Universtiy of Belgrade
Doc mr. Ksenija Lalović,
Faculty of Architecture, Universtiy of Belgrade
mr Stevan Vuković
Students' Cultural Center - Belgrade*

Summary

*Subject of Public Art & Public Space project is redefinition of urban public space use and design. With that purpose this project has been promoting multidisciplinary work of different professions and their strong collaboration with the local community ofn different projects in the civic realm. This project has also one very significant purpose - **education of new generations** of urban planners and designers which will accept and make use of this multidisciplinary approach in their future work.*

Key words: Public Space, Public Art, education...

Adresa za kontakt

Doc Zoran Đukanović dipl.inž.arh.

Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu
Katedra za urbanizam i prostorno planiranje
www.arh.bg.ac.yu

Public Art & Public Space
www.publicart-publicspace.org

Bulevar Kralja Aleksandra 73/II
11000 Beograd ; SCG

Telefon: (011) 3218766
Faks: (011) 3370193

e-mail: duke@arh.bg.ac.yu